

Т. Шевченка, Є. Кононенко спирається на дійсність власного життєвого досвіду, намагаючись у такий спосіб розставити певні дражливі для себе акценти. І робить це вишукано і фахово, рухаючись «від приватного досвіду людини, від того, як колективне переломлюється в індивідуальному» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка Т. «Свідоме» і «несвідоме» в есеїстиці Є. Кононенко. URL: <http://www.knpu.gov.ua/content/%C2%20> (дата звернення 5.10.2023)
2. Гук О. В. Парадигма ідентичностей в есеїстиці Є. Кононенко. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Філологія. Літературознавство.* 2017. Т. 295. Вип. 283. С. 34–37.
3. Мій Шевченко / Марина Гримич, Любо Дереш, Євгенія Кононенко, Андрій Курков, Юрій Макаров. Збірка. Київ : Нора-Друк, 2014. 160 с.
4. Шевченко Т., Побережна Т. Місце збірки «Мій Шевченко» в есеїстичній шевченкіані сучасності. Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 922-926.

*Яблонська Ольга,
кандидат філологічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
o_jabl@ukr.net*

ТВОРЧИСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ ДУХУ НАЦІЇ АНТІНА КНЯЖИНСЬКОГО

Л. Генералюк, розмірковуючи над інтердисциплінарними стратегіями шевченкознавства, зауважила: «Через Шевченка на стику літературознавства, мистецтвознавства, історіософії, релігієзнавства, етнології увиразнюється й модель національного менталітету та національна ідея, так затребувана нині суспільством» [1, с. 10–11]. Значною мірою відповіддю на такий запит є дослідження А. Княжинського.

У словниковій статті «Шевченківської енциклопедії» С. Луцій слушно зауважила, що в роботі «Дух нації» (1959) А. Княжинський інтерпретує Т. Шевченка як виразника і фундатора національного духу, пропонує теорію «Божого післанництва, що його “у безвість віків” несе українська нація...» [4]. Обґрунтовуючи цю теорію, дослідник розглядає Т. Шевченка («Кавказ» та інші твори), І. Франка («Мойсей») та Лесю Українку («Триптих») як основоположників українського ідеалізму [2, с. 199–200]. В інтерпретації Шевченкової ідеї «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля» А. Княжинський наголошує, що «тільки власна держава може дати нації спромогу жити своєю національною правдою, тільки власна державність може дати нації силу і повну можливість виявити свою волю – отже волю духа своєї нації» [2, с. 156]. У другій половині ХІХ ст., позначеній вагою матеріалістичних течій, авторитетом М. Драгоманова, дослідник зауважує втрату духового впливу Т. Шевченка серед української інтелігенції, і навпаки Кобзар «зискує собі беззастережний вплив серед тих мас українського селянства, що стояли осторонь матеріалістичних теорій так, що могила Шевченка стала місцем всенародньої прощі» [2, с. 227].

А. Княжинський вважає Т. Шевченка типовим генієм; на його думку, «свідомість генія має типово інтуїтивний характер; геній переживає такі духові стани, що їх окреслив Шевченко у своєму «Перебенді» словами: “все бачить і все знає”» [2, с. 246]. В обґрунтуванні своїх міркувань дослідник звертається до висновків американського філософа та естета Р.В. Емерсона, який твердить, що «поет (у розумінні генія) “віщує справи, яких ніхто другий віщувати не зумів”» [2, с. 246]. Висновок А. Княжинського – про вічність ідей Т. Шевченка: «Як ідеальний виразник духа нації в цілому його змісті, геній ніколи не переживається, його слова не втрачають вартості й навіть актуальності, бо й ніколи в житті нації не може змінитися її дух. Для того генії, часто незрозумілі сучасним і дальшим поколінням, оживають наново, давно після своєї фізичної смерті. Цим робом виправдується вічність геніїв <...>» [2, с. 250]; «Будучи ідеальними представниками повного змісту духа нації, генії дають фізично

живим одиницям і цілим поколінням спромогу пізнати цього духа, вжитися в нього й унормувати цілість збірною й індивідуального життя згідно з тенденціями цього духа» [2, с. 252].

У доповіді «Філософія Шевченка» А. Княжинський наголосив на такій принциповій основі філософії Т. Шевченка, як теза «своєї мудрости»: «Ця теза вирішує логічний підхід до проблематики філософії Шевченка й основні вимоги змісту кожної її тези. Вимога “своєї мудрости” в першу чергу нормує зміст історіософії (філософії історії) Шевченка. Із знехтування її виходять на яву всі помилки в концепції історії минулого, з уведенням її вимог виступає ясно розуміння генези минулого і концепція майбутнього» [3, с. 37]. Категорію «своєї мудрости» А. Княжинський вважає підґрунтям «української теорії пізнання», яка «визначила й ясно окреслила метафізичну підставу всього Бога, як Найвищу Творчу Силу, як Найвищу Волю, через яку все діється, і Найвищу Правду – як змістову якість», тобто «Шевченко як можна найкраще й найглибше достосувався до змістових окреслень Об’явлення <...>» [3, с. 37].

Шевченкове розуміння естетики, вважає А. Княжинський, зумовлене його логічною побудовою «онтологічних засад – конститутивів» [3, с. 38], що передбачає бачення істоти «краси в природі, безпосередньому творові Бога» [3, с. 38]. Окрім того, наголошує дослідник, Т. Шевченко як художник «мав глибоке розуміння ролі форм і барв» [3, с. 38].

А. Княжинський чітко окреслює вагомість етичного моменту у філософії Т. Шевченка: «Доброта, шляхетність, характерність персонажів так обильно представлені Шевченком у протизагні їх контрастам, що мабуть ніхто з усесвітніх поетів цього не зробив. <...>. Ці всі речі тісно пов’язані з принциповим конститутивом Богом, отже мають безпосереднє консекутивне відношення до онтологічних його розумувань. Зигзаків, хитання, різноманітності етичного осуду Шевченко не знав. Тому він такий, може й безжалісно (якщо йде про оцінку етичного відношення до принципів національного обов’язку) абсолютний ригорист у розумінні життя одиниці, народу, нації. В такому напрямі йде ціла його розповідна й рефлексійна творчість» [3, с. 38].

Дослідник підкреслює ригоризм Т. Шевченка в оцінці речей, скажімо, в безкомпромісному розумінні «етичних обов'язків народу в різних його поколіннях» [3, с. 38]. А послання «І мертвим, і живим, і ненарожденим...» показує поета «високої кляси соціологом» [3, с. 38].

Історіософія Т. Шевченка, вважає А. Княжинський, «б'є всіх своєю консеквенцією думання. Яку б не взяти ділянку філософії, Шевченко всюди є великий» [3, с. 39].

Осердя філософської системи Т. Шевченка А. Княжинський чітко визначає: «Центром усього думання, всіх мрій, комбінацій і концепцій виступає центральна вартість Україна в безконечному реєстрі її видів, відношень і питання часу її дії!» [3, с. 39].

Висновки доповіді А. Княжинського: Т. Шевченко – великий український філософ, який усю свою мудрість мав «з ласки Бога, що в його Безконечну Силу і Доброту вірив, як християнин, і мав її у повноті духа нації <...>» [3, с. 39]; Т. Шевченко – творець українського ідеалізму [3, с. 39].

Поставлена наукова проблема має точки перетину з оцінкою А. Княжинським соціологічних і літературознавчих досліджень М. Драгоманова, Д. Донцова, шевченкознавчих праць С. Смаль-Стоцького, радянського шевченкознавства. Зауважений аспект може стати предметом окремої наукової розвідки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генералюк Л. Студії над Шевченком: інтердисциплінарні стратегії. *Слово і час*. 2016. № 3. С. 3-11.

2. Княжинський А. Дух нації: соціологічно-етнопсихологічна студія. Нью-Йорк; Філадельфія; Мюнхен, 1959. 292 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/5089-knyazhinskiy-a-duh-natsiyi-sotsiologichno-etnopsihologichna-studiya/>

3. Княжинський А. Філософія Шевченка. *Тарас Шевченко*: збірник доповідей Світового Конгресу української вільної науки для вшанування 100 річчя Патрона НТШ / під ред. В. Стецюка і Б. Кравцева. Нью-Йорк; Париж;

Торонто: Накладом Наукового Товариства ім.Шевченка в ЗДА, 1962. С. 27–39.

URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2653/file.pdf>

4. Луцій С. Княжинський Антін. *Шевченківська енциклопедія*: в 6 т. т. 3: І—Л / НАН України, ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка; редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. Київ, 2013. С. 409. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shevchenkivska_entsyklopediia/Tom_3_I_L/